

Krzysztof Radziejewski

RELACJE I WSPOMNIENIA PARTYZANTÓW W ZESPOLE AKT ŚRODOWSKA 9 P.P. AK ZIEMI ZAMOJSKIEJ

W czerwcu 1981 r. odbył się w Zamościu zjazd członków AK i BCh. Na tym zjeździe spotkali się miejscowi i liczni przyjezdni – z całej Polski – żołnierze i dowódcy oddziałów, konspiratorzy i sympatycy Armii Krajowej. Odbyło się również seminarium historyczne w lokalu PAX-u w Zamościu. Całość filmowała telewizja lubelska, ale żadna informacja z tego zjazdu nie ukazała się w oficjalnych środkach masowego przekazu. Okazało się również, że miejscowe władze są bardzo nieprzychylnie na propozycję zorganizowania w Zamościu środowiska kombatanckiego AK, które swoim początkami sięga do historii OP 9¹, następnie powstania na jego bazie 9 p.p. Ziemi Zamojskiej.

Tego rodzaju próby podjęła się w Warszawie grupa żołnierzy 27 Wołyńskiej Dywizji Armii Krajowej. Starania Wołyniaków dały pozytywny wynik i już w 1981 roku udało im się w ramach ZBoWiD-u utworzyć własne środowisko. Z 27 Dywizją istniało wspólne braterstwo walk po jej przejściu na Zamojszczyznę oraz wspólni dowódcy. Ostatnim był mjr Tadeusz Sztumberk-Rychter „Żegota”, wcześniej dowódca elitarnej Kompanii Warszawskiej w 9 pp Leg. AK. W ramach Środowiska 27 Dywizji AK zostaje utworzona Sekcja 9 p.p. Leg. AK Ziemi Zamojskiej, która oficjalnie rozpoczyna działalność 1 lutego 1983 r.

Po uzyskaniu własnego lokalu od komitetu osiedlowego na Okęciu sekcja rozpoczęła działalność organizacyjną, a po przyjęciu regulaminu, wzoru deklaracji i ankiety osobowej, statutową. We wrześniu 1984 r. doszło do skutku spotkanie członków podczas mszy św. w kościele - pomniku w Zwierzyńcu powtarzane odtąd każdego roku w ostatnią niedzielę maja. Od tegoż roku ukazuje się „Komunikat” będący przez lata oficjalnym informatorem sekcji, środowiska i związku. W grudniu 1988 r. Sekcja 9 p.p. Leg. AK Ziemi Zamojskiej liczyła ponad 700 członków. W dniu 28 maja 1989 r. na dorocznym spotkaniu w Zwierzyńcu został poświęcony sztandar 9 p.p. Leg. AK Ziemi Zamojskiej.

---

¹ OP 9 - to kryptonim *"I Oddziału Partyzanckiego 9 pułku piechoty Legionów"* nadany oddziałowi leśnemu mjr "Adama" (Stanisław Prus) przez Komendę Okręgu AK Lublin rozkazem L. 1424 z 30 listopada 1943 r. Historycznie nawiązywał do 9 p.p. Leg. stacjonującego do wojny 1939 r. w Zamościu i stanowił element odtwarzania sił zbrojnych II Rzeczypospolitej. Rozkaz mówił o jednym oddziale partyzanckim. W praktyce OP 9 składał się z wielu oddziałów, korzystających z dużej swobody w działaniu, co było charakterystyczne dla warunków konspiracji. W lipcu 1944 r. na terenie inspektoratu zamojskiego AK w ramach wykonywania planu "B" ("Burza") przystąpiono do formowania 9 pułku piechoty Leg. na bazie oddziałów OP 9. Dowódcą pułku został "Adam" pełniąc jednocześnie funkcję inspektora. J. Józwiakowski, *Armia Krajowa na Zamojszczyźnie*, Lublin 2007, t. II, s. 779-781, Jan Turowski *"Jemiota"*, "Norbert", *Historia OP 9 w: Walki oddziałów ZWZ - AK i BCh Inspektoratu Zamojskiego w latach wojny 1939 - 1944, t. II opracowania i relacje*, Materiały zebrali i opracowali: Z. Klukowski, A. Glińska, J. Józwiakowski, Związek Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Zamość 1990, s. 27.

W roku 1989 sekcja wystąpiła ze ZBoWiD-u i przeszła do Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej już jako środowisko. W tym samym roku powstaje z inicjatywy Środowiska, we współpracy z lokalnymi inicjatorami w Zamościu Inspektorat Zamojski, jako oddzielny Okręg Zamość SZŻAK. W związku z reorganizacją wielu członków Środowiska przeniosło się z Warszawy do Zamościa, oraz na ogólnych statutowych zasadach do innych lokalnych kół i środowisk SZŻAK. Zmniejszyło to znacznie liczbę członków Środowiska warszawskiego spełniającego do okresu transformacji rolę Centrali. Kiedy w dniu 3 maja 1990 r. Środowisko przekazało pamiątkowy sztandar 9 p.p. Leg. w depozyt do Kolegiaty Zamojskiej stało się jasne, że jego organizacyjny czas w stosunku do macierzystego terenu się wypełnił. Przez następne lata Środowisko działa głównie, jako depozytariusz zbioru danych osobowych oraz archiwaliów dotyczących terenu Zamojszczyzny z okresu wojny, okupacji, a także okresu powojennego, w którym trwała krwawa rozprawa z Armią Krajową – „zapłutym karłem reakcji”.

W roku 2011 Środowisko, po blisko 30 latach prowadzenia działalności statutowej, uchwałą Zarządu przekazało do Archiwum Państwowego w Zamościu zebrane i wytworzone archiwalia z okresu 1966-2008. W przypadku dokumentów o charakterze wspomnieniowym obejmują one okres 1939-1945. W większości są to materiały publikowane lub znajdujące się w zbiorach wydawnictw. Tutaj wyróżniają się w sposób szczególny *Materiały do Dziejów Zamojszczyzny w Latach Wojny 1939-1944* pod red. Zygmunta Klukowskiego, t. II, *Zamojszczyzna w walce z Niemcami*, Zamość 1946, t. III, *Niemcy i Zamojszczyzna*, Zamość 1946, w których swoje wspomnienia i relacje zamieścili m.in., używając konspiracyjnych pseudonimów, żołnierze AK – „Zadora”, „Wir” (Konrad Bartoszewski), „Osa” (Wincenty Kot), „Sławian” (Zbigniew Orliński), „Marek” (Zbigniew Jakubik). Ten ostatni to żołnierz oddziału „Wira”, ciężko ranny w czerwcu 1944 pod Osuchami, cudem ocalały, leczony przez Zygmunta Klukowskiego w szpitalu, w Szczepieszynie. Jego dramatyczne opisy sytuacyjne z pola bitwy, później ze szpitala, robią wrażenie pomimo upływu prawie siedemdziesięciu lat. Klęskę pod Osuchami opisała również „Nina” (Janina Bartoszevska – żona „Wira”, sanitariuszka). W przedmowie do t. II pisanej w październiku 1945 r. (sic!) Zygmunt Klukowski napisał skromnie, że wydanie tegoż jak i innych było możliwe dzięki obywatelskiemu stanowisku kierownika drukarni Powiatowej Rady Narodowej w Zamościu p. Zenona Michalskiego. W roku 1958 niestrudzony kronikarz dziejów Zamojszczyzny wydaje w Lublinie swój *Dziennik z lat okupacji 1939-1944*, będący jedną wielką relacją z tamtych czasów. W roku 1968 za sprawą red. Aliny Glińskiej z IW PAX ukazuje się *Zamojszczyzna w okresie okupacji hitlerowskiej, cz. III - Ruch oporu na Zamojszczyźnie (relacje partyzantów)*. Powstanie zamojskiego Okręgu Związku Żołnierzy Armii Krajowej zaowocowało w roku 1990 wydawnictwem *Walki oddziałów ZWZ - AK i BCH Inspektoratu Zamojskiego w latach wojny 1939-1944, t. II opracowania i relacje*, które zebrali i opracowali: Zygmunt Klukowski, Alina Glińska oraz Jerzy Józwiakowski, żołnierz AK ze Szczepieszyna, autor pomnikowego wydania *Armia Krajowa na Zamojszczyźnie*, t. I - II, w którym nie brakuje nowych, zamieszczonych po raz pierwszy, relacji z tamtych lat. Na wspomnieniach i relacjach opierali się m.in. Jerzy Markiewicz, *Partyzancki Kraj i Paprocie zakwitły krwią partyzantów*, Jan Grygiel, *Związek Walki Zbrojnej Armia Krajowa w Obwodzie Zamojskim 1939-1944* oraz Ireneusz Caban, *Związek Walki Zbrojnej Armia Krajowa w Obwodzie Tomaszów Lubelski*. Większość zamieszczonych tam

relacji, wspomnień i opracowań powstała dzięki osobistemu zaangażowaniu znakomitego dowódcy kpt. Zenona Jachymka ps. "Wiktor", który systematycznie gromadził i zasilął w materiały tomaszowskie zbiory I. Cabana i Z. Mańkowskiego (*Związek Walki Zbrojnej i Armia Krajowa w Okręgu Lubelskim 1939-1944, cz. I Zarys monograficzny, cz. II Dokumenty*), pośrednio Bibliotekę im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Jego pokaźny zbiór liczący około 400 oddzielnych pozycji został zdeponowany w Bibliotece Ossolińskich we Wrocławiu.

Przekazany do Archiwum Państwowego w Zamościu, liczący ponad 130 j.a. zespół aktowy Środowiska 9 pp Leg. AK Ziemi Zamojskiej w Warszawie² wzbogaca znacząco jego zasób poświęcony dziejom Armii Krajowej na Zamojszczyźnie, wymaga jednak pracochłonnego opracowania. Zawiera nie tylko akta organizacyjne stowarzyszenia, dokumentację osobową jego członków, ale przede wszystkim ten materiał wspomnieniowy, najbardziej interesujący badaczy tematu. Zgodnie z sugestią Dyrektora Archiwum, aby jak najszybciej przedstawić zawartość zespołu, dokonana została pod tym kątem wyczerpująca kwerenda. Dała ona efekt w postaci blisko 120 relacji, wspomnień i opracowań z obwodów Zamość, Tomaszów Lub., Hrubieszów i Biłgoraj.

Jako forma zapisu przeważa maszynopis, oraz niestety kserokopia. Niewielką część materiału stanowią rękopisy (15). Uporządkowane zostały w najwłaściwszym w tym momencie układzie alfabetycznym wg nazwisk autorów, opatrzone przypisami. Przyszłe opracowanie zespołu aktowego być może zmieni częściowo lokalizację niektórych zestawionych niżej materiałów. Ze względu na ich wagę i wejście do obiegu naukowego słusznym będzie sporządzenie stosownych tabel synchronicznych dla zmienionych podczas opracowania sygnatur.

* * *

(używane w wykazie skróty: ps. – pseudonim, rps – rękopis, mps – maszynopis, ss – stron, sygn. – sygnatura, b.d. – brak daty (bez daty), zdj. – zdjęcie)

1. Adamowicz Bronisław ps. "Grzyb"³, *Moje przeżycia z młodości lat wojny i okupacji 1939-1945*⁴, b.d. (Aleksandrów), rps, ss. 32, mps, ss. 7 (sygn.132)
2. Bartoszewski Konrad ps. "Wir" ppor., *Jestem wolny*⁵, b.d., kserokopia mpsu, ss. 7 (sygn. 23)
3. Bartoszewski Konrad ps. "Wir", *Działania od 4 - 11 lutego 1943*⁶, b.d., kserokopia mpsu, ss. 3 (sygn. 23)

---

² Archiwum Państwowe w Zamościu, zespół nr 1269: Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Warszawski Środowisko 9 PP Leg. AK Ziemi Zamojskiej. W zamojskim Archiwum znajduje się, niedostatecznie rozpoznany Zbiór akt dr Janusza Petera lekarza i regionalisty z Tomaszowa, którego znaczącą część stanowią gromadzone relacje związane z ruchem oporu. Jest ich też sporo w aktach przekazanych przez dra Wojciecha Białasiewicza, a pojedyncze są w aktach dra Krzysztofa Czuby.

³ Żołnierz "Kompanii Warszawskiej" zwanej przez ludność "Oddziałem Zielonych", służyli w niej m.in. partyzanci z Aleksandrowa, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 371.

⁴ Tytuł nadany na podstawie kwerendy relacji.

⁵ Relacja publikowana pod ps. "Wir" przez Zygmunta Klukowskiego, w: *Zamojszczyzna w walce z Niemcami 1939-1944*, Zamość 1946, t. III, s. 117-123, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 320.

4. Bartoszewski Konrad ps. "Wir", Mielniczek Franciszek ps. "Jeż", *Bitwa pod Długim Kątem i w Lesie Kalina*⁷, b.d., kserokopia mpsu, ss. 2 (sygn. 23)
5. Bartoszewski Konrad ps. "Wir", *Oddziały dywersyjne i leśne Obwodu Biłgoraj III - XII 1943 r.*⁸, b.d., kserokopia mpsu, ss. 2 (sygn. 23)
6. Bartoszewski Konrad ps. "Zadora", "Wir", *Napad i zniszczenie stacji kolejowej w Suścu*⁹, b.d., kserokopia mpsu, ss. 6 (sygn. 23)
7. Bartoszewski Konrad ps. "Zadora", "Wir", *Pierwsze kroki dywersji*¹⁰. *Wysadzenie mostu kolejowego na Łosińcu*, b.d., kserokopia mpsu, ss. 4 (sygn. 23)
8. Bartoszewski Konrad ps. "Zadora", "Wir"¹¹, *W biłgorajskim szpitalu*, b.d., kserokopia mpsu, ss. 7 (sygn. 23)
9. Bartoszewski Konrad ps. "Zadora", "Wir", *Zniszczenie toru kolejowego pod Zwierzyńcem /z 17 na 18 grudnia 1942 r./*¹², b.d., kserokopia mpsu, ss. 3 (sygn. 23)
10. Batorski Melchior ps. "Zemsta"¹³, *Wspomnienia z lat okupacji. Zwycięstwo zwiastował Orzeł Biały*, 15 I 1987 r. (Dąbrowa Rzeczycka), mps, ss. 1 (sygn. 133)

---

⁶ Działania obronne przed pacyfikacją wsi i większych miejscowości, w tym Józefowa, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 300-303.

⁷ Relacja publikowana w: J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 314.

⁸ W tym okresie oddziały dywersyjne i leśne obwodu AK Biłgoraj przeprowadziły ponad 100 akcji zbrojnych, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 467-487.

⁹ Relacja publikowana pod ps. "Zadora" przez Z. Klukowskiego, *op. cit.*, t. II, s. 116-121, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 249-252.

¹⁰ Relacja publikowana pod ps. "Zadora" przez Z. Klukowskiego, *op. cit.*, t. II, s. 111-114, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 245-247.

¹¹ Relacja publikowana przez: J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 488-491. Por. Konrad Bartoszewski ps. "Wir", "Zadora" był dowódcą oddziału dywersji bojowej Obwodu Biłgoraj, komendantem Rejonu Józefów. Wołyniak związany z Zamościem i Józefowem Biłgorajskim, dr nauk humanistycznych, pedagog, nauczyciel akademicki (KUL), badacz-leksykograf. Świadectwo dojrzałości otrzymał w gimnazjum im. J. Zamoyskiego w 1933 r. W r. 1937/38 ukończył Dywizyjny Kurs Podchorążych Rezerwy przy 3 DP Leg. w Zamościu. Dyplom magistra filozofii w zakresie filologii polskiej otrzymał w 1939 r. Kampanię wrześniową zakończył pod Tomaszowem Lub. W dniu 7 marca 1943 r. został ciężko ranny w przypadkowym starciu we wsi Budzyń. Jako robotnik leśny, pod cudzym nazwiskiem był leczony w szpitalu w Biłgoraju o czym pisze w relacji. Z Biłgoraja trafił do szpitala w Nisku n/Sanem gdzie leżał prawie pół roku. Wyszedł jako inwalida z nieogojącą się raną nogi. Początkowo poruszał się o kulach, później o lasce lub konno. Pomimo złego stanu zdrowia zdecydował się na dalszą służbę i jesienią 1943 r. powrócił na teren rejonu, z którym łączyły go nie tylko dramatyczne osobiste przeżycia, tragedia rodziny, ale i pierwsze szczęśliwe boje, miłość i ufność podległych żołnierzy. Został organizatorem, kierownikiem i dowódcą Kursu Młodych Dowódców Piechoty. Pod jego kierownictwem zimą i wiosną 1944 r. zostało przeszkolonych kilkuset żołnierzy. Walczył pod Osuchami, gdzie po śmierci mjr "Kaliny" został dowódcą zgrupowania oddziałów AK i BCH. Był jedynym dowódcą oddziału, który wyszedł żywy z tej największej i najkrwawszej, nie tylko na Zamojszczyźnie, bitwy partyzanckiej. Opłacono ją stratami idącymi w setki żołnierzy i oficerów. *Tomasz Gumiński, Konrad Czesław Bartoszewski (1914-1986)*, w: J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 869-873, Andrzej Kędziora, *Encyklopedia Miasta Zamościa*, Zamość 2012, s. 42.

¹² Relacja publikowana pod ps. "Zadora" przez Z. Klukowskiego, *op. cit.*, t. II, s. 114-116, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 247-248.

¹³ Melchior Batorski był dowódcą oddziału rejonu Radechnica. Jego wspomnienia znajdują się w archiwum autora monografii, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 844, 846.

11. Bilski Roman ps. "Junak"¹⁴, *Akcje bojowe i dywersyjne na Zamojszczyźnie lata 1939-1944*, 5 III 1993 r. (Warszawa), rps, ss. 4 (sygn. 132)
12. Błoński ps. "Leszek"¹⁵, *Nieustalone okoliczności śmierci ppor. Pęcherskiego ps. "Orlik"*, 21 IV 1990 r. (Warszawa), mps, ss. 5 (sygn. 131)
13. Brzezicki Czesław ps. "Orzeł"¹⁶, *Relacja z powstania i działalności II plutonu w II kompanii ODB obwodu Tomaszów Lubelski*, 15 XI 1988 r. (Warszawa), kserokopia mpsu, ss. 6 (sygn. 131)
14. Brzezicki Czesław ps. "Orzeł"¹⁷, *Relacja z przesłuchań w czasie mojego pobytu w więzieniu UB w Tomaszowie Lub., na Zamku w Lublinie oraz we Wronkach*, 23 II 1993 r. (Warszawa), mps, ss. 1 (sygn. 131)
15. Brzezicki Czesław ps. "Orzeł"¹⁸, *Relacja z sytuacji na terenie obwodu Tomaszów Lubelski w okresie okupacji niemieckiej i po wyzwoleniu do listopada 1944 r.*, 10 III 1989 r. (Warszawa), mps, ss. 4 (sygn. 131)
16. Brzezicki Czesław¹⁹, *Relacja z powstania i działalności II plutonu w II kompanii ODB Obwodu Tomaszów Lub.*, 1988 (Warszawa), kserokopia mpsu, ss. 17 (sygn. 85)
17. Bury Bronisław ps. "Lesiak" - żołnierz A.K. 9 p.p. Ziemi Zamojskiej, *Relacja z walki z Niemcami Oddziału A.K. pod dowództwem Konrada Bartoszewskiego "Wira" pod Lasowcami dnia 04.02.1943 r.*, Zbiór Jana Gieysztor "Szachowskiego" od 20 V 1986 r., mps, ss. 3 (sygn. 22)
18. Bury Stanisław ps. "Lesiak", *Relacja z uprowadzenia i zlikwidowania konfidenta gestapo z Biłgoraja Jadwigi Możdżańskiej*, 26 I 1987 r. (Zwierzyniec), mps, ss. 4 (sygn. 133)
19. Buszkowski Zygmunt /Zenek/ ps. "Żółty"²⁰, *Relacja z bitwy pod Osuchami w czerwcu 1944 r.*, 1991 (Warszawa), mps, ss. 19 (sygn. 132)
20. Byra Jan ps. „Dudek”, „Drozd”, *Wspomnienia z działalności w organizacji NIE i WiN po powrocie z akcji "Burza" do 3-go września 1946 r.*, rps, ss. 7 (sygn. 12)

---

¹⁴ Brat Henryka Bilskiego ps. "Pędziwiatr", żołnierz plutonu Edwarda Lachawca ps. "Konrad" w oddziale dywersyjnym leśnym "Norberta" (Jan Turowski), potem II kompanii I/OP 9, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 27, 257, 341, 788, 967 (zdj.)

¹⁵ Ppor. Leszek Błoński "Leszek", "Nowina", inspektor Wojskowej Służby Ochrony Powstania (WSOP) komendy obwodu AK Tomaszów Lub., J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 165, 518.

¹⁶ Kapral, zam. w Michalowie, gm. Rachanie, pracownik sklepu, w którym był punkt kontaktowy ODB, w konspiracji od 1943 r., żołnierz III plut. 2 komp., sekcyjny, aresztowany w październiku 1944 r. przez NKWD, sądzący za przynależność do AK i skazany w listopadzie 1944 r. przez Okręgowy Sąd Wojskowy w Lublinie na karę śmierci, zamienioną na 10 lat więzienia, zwolniony 1948 r., *ZWZ Armia Krajowa w Obwodzie Tomaszowskim, Relacje, wspomnienia, opracowania i dokumenty*. Opracowanie i wstęp Ireneusz Caban, Lublin 1999, s. 322.

¹⁷ *Ibidem*, s. 322

¹⁸ *Ibidem*, s. 322

¹⁹ Czesław Brzezicki ps. "Orzeł" był dowódcą sekcji szturmowej Cukrowni Wozuczyn. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 95, por. Brzezicki Czesław ps. Orzeł, Kulik Marian ps. Czajka, *Wspomnienia (odpis)*, w: Jerzy Markiewicz, *Partyzancki kraj*. Lublin 1980, s. 441.

²⁰ Zenon Buszkowski "Żółty" kpr. z oddziału por. "Corda" (Józef Stegliński - komendant rejonu biłgorajskiego AK, poległ na przedpolu Sopotu) pochodził z Biłgoraja, jako jeden z nielicznych żołnierzy wyszedł cało z okrażenia pod Osuchami, J. Markiewicz, *Paprocie zakwitły krwią partyzantów*, Lublin 1987, s.144, 155, 223.

21. Czernicki Zbigniew ps. "Kaktus", *Mord na mieszkańcach wsi Sochy w pow. Biłgorajskim*, 11 IV 1985 r. (Zwierzyniec), Zbiory Jana Gieysztor "Szachowskiego", mps, ss. 7 (sygn. 22)
22. Czernicki Zbigniew ps. "Kaktus", *Odwet za wymordowanie ludności wsi Sochy /oddziałów 9 pp AK i jednego oddziału BCh /*, 12 IV 1985 r. (Zwierzyniec), Zbiory Jana Gieysztor "Szachowskiego", mps, ss. 5 (sygn. 22)
23. Czernicki Zbigniew ps. "Kaktus", *Opanowanie Janowa Lubelskiego (relacja plut. pchor. "Kaktusa" - Zbigniewa Czernickiego)*, Zbiory Jana Gieysztor "Szachowskiego", mps, ss. 9 (sygn. 22)
24. Czernicki Zbigniew ps. "Kaktus", *Pacyfikacja w 1943 r.*, 19 III 1985 r., Zbiory Jana Gieysztor "Szachowskiego", mps, ss. 12 (sygn. 22)
25. Czernicki Zbigniew ps. "Kaktus", *Sprawa Wismana - to co widziałem i słyszałem osobiście na terenie Zwierzyńca*, Zbiory Jana Gieysztor "Szachowskiego", mps, ss. 28 (sygn. 22)
26. Czernicki Zbigniew ps. "Kaktus", *Święto Żołnierza - 15 sierpnia 1943 r.*, Zbiory Jana Gieysztor "Szachowskiego", mps, ss. 6 (sygn. 22)
27. Czernicki Zbigniew ps. "Kaktus", *Uwolnienie więźniów w Biłgoraju (w tym prof. Erlicha²¹)*, Zbiory Jana Gieysztor "Szachowskiego", mps, ss. 6 (sygn. 22)
28. Czernicki Zbigniew ps. "Kaktus"²², *Walka z bandytami*, Zbiory Jana Gieysztor "Szachowskiego"²³, mps, ss. 5 (sygn. 22)
29. Czernicki Zbigniew ps. "Kaktus", *Wspomnienia "Kaktusa". Wspomnienia Zbigniewa Czernickiego z pobytu w obozach ZSRR w latach 1944-47*, oznaczone jako odpis z dnia 18 V 1981 r., poprzedzone wstępem (odpis) z 31 V 1981 r., poświadczony za zgodność z oryginałem przez Adama Piotrowskiego w Warszawie dnia 12 XII 1991 r., mps, ss. 17 (sygn. 22)
30. Demcio-Polak Janina ps. "Tarnina"²⁴ z Wólki Nieliskiej, [relacja z lat okupacji] sporządzona po r. 1983 (Warszawa), mps, ss. 4 (sygn. 23)

---

²¹ Ludwik Ehrlich "Farley", znany w świecie profesor prawa międzynarodowego na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, po wojnie na U.J. w Krakowie. Brał udział z ramienia Polski w procesie zbrodniarzy hitlerowskich w Norymberdze. Por. J. Turowski "Norbert", *Z historii O.P.9 (Oddziały partyzanckie 9 pułku piechoty AK)*, w: A. Gliška, *op. cit.*, s. 168.

²² W lutym 1944 r. kpr. pchor. Zbigniew Czernicki "Kaktus" był dowódcą drużyny II kompanii 9 p.p. leg. kryptonim OP 9 Obwodu AK Zamość dowodzonej przez ppor. Tadeusza Kuncewicza "Podkowę", od maja 1944 r. przeszedł do IV kompanii Józefa Śmiecha "Ciaga". Pochodził ze Zwierzyńca, był synem zamordowanego na skutek wyspy "Rusta" vel "Wismana" starszego posterunkowego Jana Czernickiego. Autor cennych relacji zamieszczonych lub będących w zbiorach źródłowych wydawnictw: *Zamojszczyzna w okresie okupacji hitlerowskiej (relacje wysiedlonych i partyzantów)*, oprac. A. Gliška, Warszawa 1968, s. 234, I. Cabana i Ż. Mańkowskiego, *ZWZ i AK w Okręgu Lubelskim 1939-1944*, Lublin 1971, cz. I, s. 293, 296, J. Józwiakowski, *op. cit.*, t. 1, s. 351, 367, t. II, s. 627, 1004 (zdj.).

²³ W maju 1944 r. pchor. Jan Gieysztor "Szachowski" był oficerem broni II kompanii 9 p.p. Leg. kryptonim OP 9 Obwodu AK Zamość. Przyjechał z Warszawy w sierpniu 1943 r., po szkole podoficerskiej i dwóch akcjach dywersyjnych, odbyć praktykę w terenie. W oddziale "Podkowy" poznał "Kaktusa", w okresie po r. 1962 autora relacji partyzanckich (dop. K. Radziejewski), J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 351.

²⁴ Od 1948 r. żona Józefa Polaka ps. "Roman" żołnierza II/OP 9 T. Kuncewicza "Podkowy", por. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 353, Jan Grygiel, *Związek Walki Zbrojnej - Armia Krajowa w Obwodzie Zamojskim 1939 - 1944*, Warszawa 1985, s. 201.

31. Demczuk Roman ps. "Hanka"²⁵, *Uzupełnienia do relacji dotyczące punktów przetrzutowych przez Bug (kol. Bereźnica, Horodło - Pogórze) na terenie placówki ZWZ -AK Horodło w okresie 1939-1944*, b.d., rps, ss. 4 (sygn. 132)
32. Demczuk Roman²⁶, *Placówka AK – Horodło*, 14 III 1994 r., rps, ss. 5 (sygn. 11)
33. Demczuk Roman²⁷, *Relacja z okresu II dotyczącego mego udziału w wojnie światowej*, 24 VI 1991 (Józefów), mps, ss. 2 (sygn. 131)
34. Demczuk Roman²⁸, *Wspomnienia z lat 1939-1945*, b.d., mps, ss. 96, kserokopie zdjęć, mapa (sygn. 130)
35. Demczuk Roman, *Żydzi na terenie gm. Horodło w okresie okupacji*, 20 IV 1994 r., rps, ss. 3 (sygn. 11)
36. Dziuba Eugeniusz ps. "Franek"²⁹, *Biografia Henryka Bilskiego ps. Pędziwiatr*, 9 XI 1993 r. (Marki), rps, ss. 8 (sygn. 132)
37. Dziuba Eugeniusz ps. "Franek", *Obszerna relacja z działalności konspiracyjnej na terenie Inspektoratu Zamojskiego rodziny Dziubów zamieszkałych we wsi Wólka Łabuńska*³⁰, mps, ss. 7 (sygn. 23)
38. Dziuba Eugeniusz ps. "Franek", *Pamiętnik i przeżycia rodzin pacyfikowanej Zamojszczyzny w drodze do wolnej Ojczyzny*³¹, b.d., mps, ss. 14 (sygn. 85)
39. Gontarz Stanisław ps. "Orzeł", *Armia Krajowa - wspomnienia Stanisława Gontarza*³² do zakończenia bitwy pod Zaborecznem żołnierza Batalionów Chłopskich, b.d., mps, ss. 5 (sygn. 131)
40. Gustaw Adam ps. "Mada", *Okupacja niemiecka w Zamościu. Fragmenty wspomnień z placówki wywiadu A.K. Zamość - Śródmieście*³³, 19 II 1994 (Rzeszów), kserokopia mpsu, ss. 2 (sygn. 86)
41. Guzowski Kazimierz ps. "Ścibor"³⁴ plut. AK, *Zaopatrzenie w broń i amunicję oddziału ZWZ-AK DRUŻYNA WSCHODNIA zorganizowanej w Tomaszowie Lubelskim*, b.d., odbitka powielaczowa, ss. 2 (sygn. 131)
42. Guzowski Kazimierz ps. "Ścibor"³⁵, *Bombardowanie Tomaszowa Lub. 7 września 1939*, styczeń 1989 r., mps, ss. 1 (sygn. 131)
43. Guzowski Kazimierz ps. "Ścibor"³⁶, *Dalszy ciąg wspomnień*, b.d., mps, ss. 5 (sygn. 131)

---

²⁵ Tytuł nadany na podstawie kwerendy relacji. Patrz również: poz. 32-35

²⁶ Roman Demczuk "Hanka" b. komendant placówki Horodło jest również autorem "Wspomnień z działalności konspiracyjnej ZWZ - AK w gminie Horodło w latach II wojny światowej", zam. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 23 -24.

²⁷ Patrz: poz. 32,34.

²⁸ J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 23 -24.

²⁹ Tytuł nadany na podstawie kwerendy relacji. Patrz również: poz. 37, 38 oraz J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 789, 918-919, 922.

³⁰ Patrz: poz. 36, 37

³¹ Patrz: poz. 37

³² sierż., dowódca plutonu z Majdanu Krynickiego, z-cy: Seweryn Zieliński ps. "Żwirko" i Szczepan Dec ps. "Cygar", I. Caban, *Na dwa fronty*, *op. cit.*, s. 53-55.

³³ Placówką wywiadu kierował Marian Krzewski "Skała", "Sas", który pracował na stacji benzynowej przy starym ZOO w Zamościu (dziś nie istnieje), J. Grygiel, *Związek Walki Zbrojnej*, *op. cit.* s. 87-90, patrz: poz. 60 oraz przypis 51

³⁴ Patrz: przypis 37

³⁵ Patrz: przypis 37

³⁶ Patrz: przypis 37

44. Guzowski Kazimierz³⁷, *Historia "Drużyny Wschodniej" Oddz. Dyw. Bojowej - Obw. Tomaszów Lub. – Wspomnienie*, b.d., rps formatu A5, ss. 78, mps, ss. 10 (sygn. 136, 134)
45. Harczuk Czesław ps. "Janusz"³⁸, *Zatrzymanie Niemców ścigających polskie oddziały spod Zaboreczna, bitwy pod Dominikanówką i Krasnobrodem 2 i 4 lutego 1943 r.*, kserokopia mpsu, ss. 2 (sygn. 86)
46. Hildebrandt Wiesław ps. "Jelita", *Notatnik żołnierza Kompanii Warszawskiej AK na Wołyniu*³⁹, opracował Bolesław Kłembukowski, przed 1993 r. (Warszawa), kserokopia mpsu, ss. 5 (sygn. 132)
47. Hłasko Jerzy ps. "Wej"⁴⁰, *Moje spostrzeżenia i wrażenia z udziału w bitwie z oddziałami UPA pod wsią Rzeczyca, b. powiat tomaszowski, w dniach 30.05 - 03.06.1944 r.*, 26 XI 1990 r. (Gdańsk), mps, ss. 5 (sygn.131)
48. Hłasko Jerzy ps. "Wej"⁴¹, *Pomoc jeńcom radzieckim w ucieczce z oddziałów Własowa do partyzantki*, kserokopia mpsu, ss. 3 (sygn. 85)
49. "Hubert", *Wspomnienie o kpt. "Wirze" - Konradzie Bartoszewskim*⁴², wspomnienie napisane po śmierci "Wira" w okresie kwiecień - maj 1987 r., mps, ss. 6 (sygn. 22)
50. Jachymek Zenon ps. "Sławek", *Relacja komendanta kpt. Zenona Jachymka "Wiktora"*⁴³, b.d., mps, ss. 7, (sygn. 131)

---

³⁷ Kazimierz Guzowski ps. "Ścibor" kpr., uczeń gimnazjalny z Tomaszowa Lubelskiego, żołnierz elitarniej Drużyny Wschodniej "Gila" (Janusz Michocki), autor kilku publikowanych relacji. Wspomnienia z dziejów Drużyny Wschodniej są materiałem źródłowym nie publikowanym, za: I. Caban, *Na dwa fronty. Obwód AK Tomaszów Lubelski w walce z Niemcami i ukraińskimi nacjonalistami*, Lublin 1999, s. 132, 348, 351 oraz *idem*, *Związek Walki Zbrojnej Armia Krajowa, op. cit.*, s. 112-117, 328, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 171, 174, 876.

³⁸ Czesław Harczuk ps. "Janusz" był żołnierzem rejonu Zamość, do którego należało wielu ludzi z Majdanu Zamojskiego (obecnie ul. Majdan, Osiedle Majdan w Zamościu), Łapiguza, Czołek, Szopinka. Jego stryj. brat Edward ("Marek") był komendantem rejonu Zamość, pochodził także z Majdanu. Jesienią 1941 r. Czesław Harczuk został przekazany przez "Marka" na teren rejonu Krasnobród do dyspozycji komendanta rejonu Wacława Stasiewiczza ("Bystrego", "Bartosza"). Tu "Janusz" prowadził wywiad i wykonywał inne zadania. J.Grygiel, *op. cit.*, s. 50, 125, 136, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 73, 296 -298 (publikacja relacji).

³⁹ Patrz: Jan Turowski "Norbert", Charakterystyka "Kompanii Warszawskiej" w: J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 172-173.

⁴⁰ Jerzy Hłasko ps."Wej" był żołnierzem "Drużyny Wschodniej", J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 171, 637, 651-653 (*publikacja relacji*). Patrz: poz. 109, przypis 96.

⁴¹ J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 171, 637.

⁴² Konrad Bartoszewski "Wir" zmarł 21 kwietnia 1986 r. w Lublinie, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 873.

⁴³ Kpt., oficer dywersji bojowej obwodu Tomaszów Lub., dowódca Oddziałów Dywersji Bojowej (ODB). Pochodził z Komarowa. Studiował weterynarię we Lwowie. W szeregach 9 pp Leg. walczył m.in. pod Iłżą. Od końca 1939 r. członek SZP, następnie ZWZ i AK. Dowodził w wielu akcjach i walkach z Niemcami i UPA. W maju 1945 r. ze względu na intensywne poszukiwania przez UB i NKWD, został przeniesiony na teren obwodu Hrubieszów, gdzie objął funkcję z-cy komendanta. Później został komendantem. W latach 1945 - 1946 działał w WiN. Aresztowany we wrześniu 1946 r. został skazany na trzykrotną karę śmierci. Wyrok złagodniono na długoletnie więzienie. Na "wolność" wyszedł w listopadzie 1955 r. i zamieszkał na stałe we Wrocławiu. Zmarł w marcu 1986 r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Komarowie. Bronisław Bochenek "Granit", Rejon III w: *ZWZ Armia Krajowa w Obwodzie Tomaszów Lub.*, s. 23.

51. Jakubik Zbigniew ps. "Marek"⁴⁴, *Pierwsza egzekucja w Józefowie 26.II.1943 (fragment dłuższego opowiadania)*, b.d., kserokopia mpsu, ss. 3 (sygn. 23)
52. Jakubik Zbigniew ps. "Marek", *Pierwsza egzekucja w Józefowie 26.II.1943 (Fragment dłuższego opowiadania)*⁴⁵. b.d. (Warszawa), kserokopia mpsu, ss. 3 (sygn. 85)
53. Kaźmierczak Henryk ps. "Zwinny"⁴⁶, *Opanowanie Janowa Lubelskiego – uwolnienie powstańców warszawskich z więzienia w dniu 27 kwietnia 1945 r.*, 20 IV 1995 r. (Święty), kserokopia rpsu, ss. 4 (sygn. 23)
54. Klimkiewicz Henryk ps. "Dębowski", *Z szeregów harcerek do tomaszowskich oddziałów leśnych Armii Krajowej na Zamojszczyźnie*, 27 V 1992 r. (Warszawa), kserokopia mpsu, s. 13 (sygn. 23)
55. Kłembukowski Bolesław⁴⁷, *Żywoć człowieka (niezbyt) pocziwego. Autobiografia*, b.d., wydruk komputerowy, ss. 41, egzemplarz autorski dedykowany Stanisławowi Książkowi "Wyrwie" (sygn. 79)
56. Kołtun Feliks ps. "Wir", "Wrzask"⁴⁸, *Opowieść byłego uczestnika walk wyzwolenicznych, żołnierza Związku Walki Zbrojnej - później przemianowanej na Armię Krajową, wchodzącego w skład Oddziału Partyzanckiego pod dowództwem por. Bartoszewskiego - pseudonim "WIR" - żołnierza kombatanta, st. szereg. Kołtuna Feliksa syna Jana, zamieszkałego w Krasnobrodzie*, Krasnobród. mps, ss. 28 (sygn. 85)
57. Kościuczuk Eugeniusz ps. "Motyl", *Wspomnienia z lat 1944-1945*, 15 VIII 1990 r. (Strzyżów), rps, ss. 8 (sygn. 131)
58. Krzaczek Stefan ps. "Trawa", "Bruzda", "Gruda", *Moje niektóre wspomnienia 1944 r. do 15.VI*⁴⁹, 28 VIII 1970 r. (Oryszew), mps, ss. 12 (sygn. 86)
59. Krzaczek Stefan ps. "Trawa", "Bruzda", "Gruda"⁵⁰, *Relacja*, maj 1987, mps, ss. 15 (sygn. 85)

---

⁴⁴ Relacja publikowana przez: J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 324-326.

⁴⁵ Relacja publikowana w: J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 324-326, *Walki oddziałów ZWZ - AK i BCh*, *op. cit.*, s. 394-396 do VII 1944 r.

⁴⁶ Kpr. pchor. Henryk Kaźmierczak "Zwinny" był żołnierzem II/OP 9 Tadeusza Kuncewicz "Podkowy", w plutonie 2 od maja 1944 r. dowodził drużyną, którą przejął od pchor. Jana Gieysztor "Szachowskiego", por. przypis 21. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 352, 809, 998 (zdj.).

⁴⁷ Kpt. Bolesław Kłembukowski (Kłębukowski) ps. "Berent" był oficerem propagandy obwodu ZWZ Hrubieszów, potem kierował akowskim Biurem Informacji i Propagandy (BIP) w Hrubieszowie, autor opracowania, *Powiat hrubieszowski w okresie okupacji hitlerowskiej w latach 1939-1944*, w: *Walki oddziałów ZWZ-AK i BCh*, *op. cit.*, s. 315-336, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 49, 56, 77, 104, 238, 239, 579.

⁴⁸ Feliks Kołtun ps. "Wrzask", był żołnierzem 3 plutonu, I kompanii oddziałów partyzanckich 9 pp Leg., kryptonim OP 9 obwodu AK Zamość, autor relacji: *Wspomnienia - Suchowola wrzesień 1939*, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 15-16, 34.

⁴⁹ Patrz: poz. 59, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 371-381 (*Stefan Krzaczek "Bruzda", "Gruda", Placówka w Terespolu*).

⁵⁰ Ppor. Stefan Krzaczek był komendantem placówki SZP Terespol, oficerem broni (od XII 1943 do VII 1944 r.) w komendzie obwodu ZWZ - AK Zamość. Komendantem obwodu był ppor. Stanisław Książek "Wyrwa", J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 30, 73, 164, por. także relacje: Stefan Krzaczek "Gruda", *Walka z dwoma własowcami*, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 687-688, *Rok 1944*, w: J. Markiewicz, *op. cit.*, s. 432-433, 513.

60. Krzewski Marian ps. "Sas" ppor⁵¹, *Wysiedlenie Zamojszczyzny*, b.d., brak kolejnej strony, kserokopia mpsu, ss. 3 (sygn. 23)
61. Książek Stanisław⁵², [Relacja - b. tyt.], 23 IV 1981 r. (Warszawa), rps, ss. 10 (sygn. 116)
62. Książek Stanisław, *Służba zaopatrzenia oddziałów Armii Krajowej w Obwodzie Zamość*, relacja wysłana przez autora 27 II 1992 r. na adres Redakcji Wydawnictw KUL w Lublinie, s. 396-404⁵³, (sygn. 86)
63. Książek Zygmunt ps. "Kniaź"⁵⁴, *Fragmenty wspomnień partyzanckich "Kniazia", miesiąc czerwiec 1944 r. w: Wspomnienia bojowników Ruchu Oporu - żołnierzy Armii Krajowej, obwodu 665 Biłgoraj*, Warszawa 1996, kserokopia wydruku komputerowego, oprawa twarda, ss. 59 (sygn. 81)
64. Kulik Marian ps. "Czajka"⁵⁵, *Szkolenie sapersko-minerskie i przerzut stacji radiowo-nadawczej*, b.d. (Dziekanów - Leśny), mps, ss. 8 (sygn. 131)
65. Kulik Marian ps. "Czajka"⁵⁶, *Walka po Żernikami w dniu 09.04.1944 r. (Niedziela Wielkanocna)*, b.d. (Dziekanów - Leśny), mps, ss. 7 (sygn. 131)
66. Kulik Marian ps. "Czajka", *Wyprawa w poszukiwaniu broni*, b.d. (Dziekanów - Leśny), mps, ss. 4 (sygn. 131)
67. Kuncewicz Tadeusz ps. "Podkowa", *Przewiezienie akt kancelaryjnych Kom. "Adama" z Zamościa do Zwierzyńca*⁵⁷, 19 IV 1988 r. (Warszawa), kserokopia mpsu, ss. 2 (sygn. 132)

---

⁵¹ Kierował komórką wywiadu obwodu Zamość. Był kierownikiem na stacji benzynowej obok ogrodu zoologicznego. Jego wywiadowca Dominik Szajner "Loopinig" przy pomocy dorobionych kluczy otworzył i wyniósł szafy biura Centrali Przesiedleńczej w Łodzi Oddział w Zamościu kopertę z mapą zaplanowanych wysiedleń na Zamojszczyźnie w latach 1942-1943, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 155-157, J. Grygiel, *op. cit.*, 87-90.

⁵² Stanisław Książek ps. "Wyrwa", "Korba", kpt. AK, były komendant obwodu zamojskiego po Wacławie Stasiewicz ps. "Bartosz". Pochodził z Gruszki Zaporskiej gm. Radecznica. Był żołnierzem 9 pułku artylerii lekkiej, uczestnikiem kampanii wrześniowej, działaczem ZWZ oraz WiN. Był nauczycielem. Zm. 16 września 2006 r. w Warszawie. Miał 97 lat. Pochowany na cmentarzu w Marysinie Wawerskim. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 163, 965 (zdj.).

⁵³ Relacja przesłana do publikacji w: *Armia Krajowa na środkowej i południowej Lubelszczyźnie i Podlasiu. Materiały sesji naukowej KUL, 24-25 IX 1985 r.* pod red. Tomasza Strzembosza, Lublin 1993.

⁵⁴ Żołnierz - partyzant z oddziału AK Józefa Steglańskiego ps. "Cord", komendanta rejonu Biłgoraj - miasto krypt. "Akademia", placówki: Biłgoraj, Puszcza Solska 1942 - VII 1944, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 72.

⁵⁵ Żołnierz III plutonu II kompanii batalionu ODB AK Tomaszów Lub., d-ca plutonu Antoni Knichał ps. "Teczka", "Inwazja", I. Caban, *Związek Walki Zbrojnej Armia Krajowa*, *op. cit.*, s. 331, 332, 334.

⁵⁶ Kapral, zamieszkały w Michalowie, gm. Rachanie, w organizacji od kwietnia 1943 r., amunicyjny, a następnie d-ca sekcji rkm III plut. 2 komp., aresztowany w listopadzie 1944 r. przez NKWD, wywieziony transportem z Lublina do obozów zespołu Borowicze, powrócił w marcu 1946 r., I. Caban, *op. cit.*, s. 334.

⁵⁷ Po wsypie "Wismana" komendant obwodu ZWZ Stanisław Prus "Adam" wyznaczył nowe punkty kontaktowe organizacji, w tym placówki. Dotyczyło to również kancelarii komendy obwodu, która została ewakuowana do Zwierzyńca. Uczestniczący w akcji Tadeusz Kuncewicz "Podkowa" zabrał ze sobą rzecz bezcenną - mapę niemieckich wysiedleń na Zamojszczyźnie, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 130, 154, J. Grygiel, *op. cit.*, s. 88, 98.

68. Kurowski Antoni ps "Zajączek"⁵⁸, *Udział żołnierzy z Oddziału AK "Groma" w ewakuacji Cieszanowa*, b.d., kserokopia mpsu, ss. 5 (sygn. 85)
69. Lachowski Roman, *Życiorys*, mps, rps, ss. 2 (sygn. 131)
70. Łopuski Bogdan ps. "Tatar"⁵⁹, *Opis działalności konspiracyjnej w latach 1939-1944 uwzględniający niektóre epizody mego życia ..., jako ważne dla działalności 9 pułku piechoty im. Ziemi Zamojskiej*, relacja b.d. (Warszawa), kserokopia mpsu, ss. 3 (sygn. 23)
71. Malec Bronisław ps. "Żegota"⁶⁰, *Relacja świadka zdarzeń w miejscowości Błótko k/Nowin gdzie był obóz pracy przymusowej NKWD, w którym od stycznia 1945 r. do 23.04.1945 r. więziono żołnierzy AK*, 1988 (Nowiny), kserokopia mpsu, ss. 11 (sygn. 85)
72. Marczewski Henryk ps. "Jurand", *Jeden z epizodów działalności oddziału "Podkowy"⁶¹ - potyczka z ubowcami we wsi Czysta Dębina*, 11 VII 1995 r. (Leszno), mps, ss. 2 (sygn. 23)
73. Maško Edmund ps. "Jastrząb" *Pamiętnik po nieżyjącym już Maško Edmundzie "Jastrząb" z Józefowa⁶²*, kserokopia mpsu, ss. 13 (sygn. 23)
74. Mazur Stanisław ps. "Elski"⁶³, *Miesiąc służby w oddziale Groma⁶⁴ /prawdopodobnie w okresie od 20.05.1944 do 20.06.1944 r./*, 25 II 1984 r. (Płakowice), odpis z oryginału w zbiorach I. Cabana i Z. Mańkowskiego sporządził Jan Gieysztor "Szachowski", mps, ss. 4 (sygn. 22)
75. "Miecz" mjr⁶⁵, *Osuchy w czerwcu 1944 r.*, mps, ss. 9 (sygn. 22)

---

⁵⁸ Antoni Kurowski ps. "Zajączek" był żołnierzem kompanii "Groma" (ppor. Edward Błaszczak) III oddziału partyzanckiego OP 9 "Wara" - "Groma". W skład oddziału "Groma" wchodził partyzanci z Józefowa, Brzezin, Majdanu Nepryskiego, Stanisławowa, Długiego Kąta, Górnik Starych i Nowych. W ewakuacji ludności polskiej z Cieszanowa zagrożonej planowaną akcją pacyfikacyjną Ukraińców uczestniczył pluton z oddz. "Groma", d-ca sierż. "Murf" (Jan Naklicki), J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 363-364, 545.

⁵⁹ Dobrze znał język rosyjski. Dzięki temu uczestniczył razem z "Podkową" w akcji wyprowadzenia dywizji partyzantki radzieckiej dowodzonej przez płk Piotra Werszyhorę z kotła pod Kosobudami. W nocy z 6/7 marca 1944 r. dywizja wyszła z okrążenia bez walki. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 347.

⁶⁰ Plut. Bronisław Malec ps. "Żegota" był żołnierzem oddziału kpt. Mariana Wardy ps. "Polakowski" komendanta i autora wspomnień z rejonu V Susiec w obwodzie AK Tomaszów Lub., J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 104, *Walki oddziałów ZWZ - AK i BCh*, *op. cit.* s. 285-302, por. poz. 56. Franciszek Mielniczek ps. "Jeż", *Z tamtych lat. Wspomnienia*, s. 71-72.

⁶¹ Tadeusz Kuncewicz "Podkowa".

⁶² Autor pamiętnika Edmund Maško "Jastrząb" był żołnierzem kompanii "Groma" (ppor. Edward Błaszczak) w III/OP 9, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 363, 379.

⁶³ ppor. Stanisław Mazur ps. "Elski" był z-cą dowódcy, a następnie dowódcą oddziału "Zapory" ppor. Hieronima Dekutowskiego (zrzutka z Anglii), który powstał jako zawiązek IV kompanii II batalionu OP 9. I. Caban i Z. Mańkowski, *op. cit.*, s. 256.

⁶⁴ Oddział ppor. Edwarda Błaszczaka ps. "Grom" był tzw. oddziałem interwencyjnym (III/OP 9) obwodu Biłgoraj zmobilizowanym w styczniu 1943 r. dla obrony terenu przed wysiedleniami. W czerwcu 1944 r. rozbit pod Osuchami. Odbudowany ponownie w lipcu brał udział w akcji "Burza". I. Caban i Z. Mańkowski, *op. cit.*, s. 253-254.

⁶⁵ Pseudonimu "Miecz" używał rtm. Mieczysław Rakoczy, który od maja 1943 r. do czerwca 1944 r. był z-cą komendanta Inspektoratu AK Zamość. Jego szefem był mjr Edward Markiewicz "Kalina", który w końcowej fazie bitwy pod Osuchami odebrał sobie życie. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 162.

76. Mielniczek Franciszek ps. "Jeż"⁶⁶, *Z tamtych lat. Wspomnienia AK-owca z Zamojszczyzny. Pamięci żołnierzy drugiej kompanii placówki Majdan Nepryski rejon AK Józefów Biłgorajski (lata 1939-1947)*, mps, ss. 106 (sygn. 84)
77. Mużacz Czesław ps. "Wraga", "Selim", *Odbicie Wira (26.II.1943 r.) w Józefowie*⁶⁷, b.d., kserokopia mpsu, ss. 6 (sygn. 23)
78. Mużacz Czesław ps. "Wraga", "Selim"⁶⁸, *Zlikwidowanie gestapowców w Józefowie w maju 1943 r.*, relacja b.d., kserokopia mpsu, s. 4 (sygn. 23)
79. *Oddział partyzancki "Wira"*⁶⁹, b.d. i autora, kserokopia mpsu, ss. 2 (sygn. 23)
80. Oleszek Tadeusz ps. "Wilk"⁷⁰, *Podchorążówka*, kserokopia mpsu, s. 83-112 (sygn. 86)
81. Olszakowski Zdzisław ps. "Longin", *Relacja uzupełniająca ze służby w Oddz. AK por.-kpt. "Lancy" Bolesława Ostrowskiego*⁷¹, b.d. (Kraków), mps, ss. 5 (sygn. 23)
82. Orzechowski Ferdynand ps. "Orlicz", *Wysadzenie mostu kolejowego w Zwierzyńcu*⁷², 12 V 1967 r. (Warszawa), mps, ss. 7 (sygn. 133)
83. Ozimek Józef ps. "Szala"⁷³, *Relacja z walk 8-mej kompanii AK w okresie od 5.04. do 2.06.1944 r.*, 1988 (Rzeplin), mps, ss. 2 (sygn. 133)
84. Piotrowski Adam⁷⁴ ps. "Dolina" mjr w st. spoczynku, *Zasadzka*⁷⁵, 24 I 1988 r. (Warszawa), mps, ss. 5 (sygn. 22)

---

⁶⁶ plut. Franciszek Mielniczek ps. "Jeż" był minerem, d-cą plutonu i zastępcą d-cy kompanii (st. sierż. Piotr Wasilik ps. "Kuba"), oddziału ODB rejonu V Józefów, Aleksandrów, Łukowa (d-ca por. Konrad Bartoszewski "Wir", kom. rej. V), J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 79, 101, 176, 184, 247-249.

⁶⁷ Relacja publikowana przez: J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 316-320.

⁶⁸ Sierż. Czesław Mużacz "Wraga", "Selim" był dowódcą plutonu a następnie kompanii w oddziale dywersji bojowej "Wira" (por. Konrad Bartoszewski), dowódcą kompanii w oddziale "Groma" (ppor. Edward Błaszczak), J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 176, 300-303, 362, 364.

⁶⁹ Relacja publikowana przez J. Józwiakowskiego, *op. cit.*, s. 747-748.

⁷⁰ Kpr. Tadeusz Oleszek ps. "Wilk" był żołnierzem 2 plutonu (d-ca ppor. Jan Kryk "Topola") II kompanii OP 9 obwodu AK Zamość (d-ca ppor. T. Kuncewicz "Podkowa"), d-cą drużyny w 2 plutonie (d-ca plut. Henryk Kapłon "Żuraw") IV kompanii OP 9 (d-ca ppor. J. Śmiech "Ciąg"), a po reorganizacji w okresie akcji "Burza" d-cą 4 plutonu II kompanii IV batalionu 9 pp. Leg., J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 353, 367, 818.

⁷¹ Por. Bolesław Ostrowski "Lanca" zorganizował i dowodził oddziałem partyzanckim na terenie rejonu IV Frampol. Oddział dokonywał wypadów na policję niemiecką i ukraińską. W czwartym kwartale 1943 i w 1944 współdziałał z komendantem rejonu ppor. Gniewkowskim "Wasalem". J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 727, 1006 (zdj.).

⁷² Relacja publikowana w: *Zamojszczyzna w okresie okupacji hitlerowskiej (relacje wysiedlonych i partyzantów)*, oprac. A. Glińska, *op. cit.*, s. 249-254, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 645-648, 997 (zdj.) Jej autor ppor. cz. w. Ferdynand Orzechowski "Orlicz" był dowódcą 3. plut. w I komp. II batalionu (II/OP 9) "Podkowy" (T. Kuncewicz).

⁷³ Józef Ozimek "Szala" był d - cą sekcji łączności III kompanii, rejon I, batalion I - w Obwodzie Tomaszów od XI 1943 - VII 1944, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 520.

⁷⁴ Ppor. Adam Piotrowski "Dolina" w okresie od 25 sierpnia 1943 r. do kwietnia/maja 1944 r. był zastępcą dowódcy II kompanii 9 p.p. leg. kryptonim OP 9 Obwodu AK Zamość dowodzonej przez ppor. Tadeusza Kuncewicza "Podkową", J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 351.

⁷⁵ Relacja była publikowana po tym tytule w roku 1968 w: A. Glińska, *op. cit.*, s. 217-221. Po dwudziestu latach autor zmienił zakończenie (dop. K. Radziejewski).

85. Piotrowski Adam ppor., Janowski Jerzy pchor.⁷⁶, *Leśni podchorążowie. Relacja o Szkole Podchorążych Rezerwy przy OP 9*, 19 XI 1997 r., kserokopia mpsu, ss. 4 (sygn. 23)
86. Piotrowski Adam ps. "Dolina"⁷⁷, *Relacja o Szkole Podchorążych Rezerwy przy OP 9*, 11 VII 1988 r. (Warszawa), kserokopia mpsu, ss. 9 (sygn.) oraz kserokopia mpsu, aneksy⁷⁸ ss. 28 (sygn. 89 i 132)
87. Pióro Józef ps. "Czapeczka"⁷⁹, *Nieścistości w relacjach kol. Kazimierza Guzowskiego*, 24 IX 1991. (Białystok), mps, ss. 7 (sygn. 131)
88. Pióro Stefan Józef ps. "Czapeczka"⁸⁰, *Wielka środa, 5 kwietnia 1944 roku. W imię Polski Niepodległej. Służba zdrowia*, zbiór trzech relacji, spisanych 19 - 20 IV 1990 r. (Warszawa), kopia mpsu, ss. 7 (sygn. 132)
89. Polak Janina⁸¹, *Stanisław Krupiński ps. "Dębicz", "Wujaszek" urodzony w roku 1905 w okolicach Łucka, inżynier, porucznik rezerwy*⁸², mps, ss. 1 (sygn. 23)
90. Polak Józef "Roman"⁸³, [wspomnienia b. tyt.], kserokopia rpsu, ss. 14 (wrzesień 1939), ss. 3 (okupacja) (sygn. 23)
91. Rachański Mieczysław, *Wspomnienia*, b.d., rps, ss. 15 (sygn. 131)

---

⁷⁶ Relacja publikowana przez: J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 825-829 a jej autorzy byli żołnierzami II/OP 9, ppor. Adam Piotrowski "Dolina" był z-cą dowódcy kompanii, por. przypis 20, pchor. Jerzy Janowski "Blask" był żołnierzem, 2 plutonu (d-ca drużyny), J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 352, 808, 997 (zdj.).

⁷⁷ Warszawiak. W maju 1940 r. przyjeżdża do Zwierzyńca n/Wieprzem. Tam kontynuuje pracę w ZWZ i AK. Zostaje d-cą placówki Tereszpol, w marcu 1942 r. dowódcą plutonu dywersji w kompanii "Podkowy". W maju 1943 r. po zorganizowaniu oddziału "Podkowy" zostaje jego zastępcą. W maju 1944 r. mianowany d-cą I bat. 9 p.p. oraz d-cą oddziału partyzanckiego "Norberta"- "Doliny". Na tym stanowisku pozostaje do końca lipca 1944 r. *Relacja o Szkole Podchorążych*, *op. cit.*, s. 8. Patrz także: poz. 29, poz. 84, przypis 74

⁷⁸ Patrz relacja: Adam Piotrowski "Dolina", Jerzy Janowski "Blask", *Leśni podchorążowie* w: J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 825-829.

⁷⁹ Patrz: przypis 37

⁸⁰ Żołnierz "Drużyny Wschodniej", która wchodziła w skład I kompanii ODB obwodu AK Tomaszów, d-ca Janusz Michocki "Gil", "Kadet". Drużyna liczyła 60 żołnierzy, w dużej części gimnazjalistów z rodowodem harcerskim. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 172-174, I. Caban, *Na dwa fronty*, *op. cit.*, s. 92, 94, 95.

⁸¹ Janina Polak w zał. do relacji przedłożyła kserokopie dokumentów dotyczących jej męża Józefa Polaka, który pod zmienionym nazwiskiem jako Józef Skalski ukończył kurs nauk szkoły oficerskiej 2 Armii WP w Łodzi i został mianowany podporucznikiem artylerii. Do szkoły podobnie jak wielu partyzantów z AK został zwerbowany przez Stanisława Krupińskiego, który był już oficerem w stopniu majora. W dniu 15.10.1945 r. ppor. Skalski Józef na podstawie zaświadczenia Komisji Likwidacyjnej b. A.K. w Zamościu powrócił do nazwiska Polak Józef. Wstępując do LWP Józef Polak przedłożył świadectwo ukończenia kursu Szkoły Podchorążych Piech. Rez. przy OP 9 wydane w dniu 15.II.1944 r. na pseudonim "Roman". Los mjra Stanisława Krupińskiego "Dębicza" pozostaje nie wyjaśnioną zagadką. Podobno w marcu 1945 r. wraz z grupą ok. 20 oficerów b. żołnierzy A.K. mając świadomość zdrady uciekł do lasów pod Tomaszowem Maz., gdzie poległ. Wcześniej planował wyprowadzenie całej szkoły do lasu z możliwością przerzutu na zachód.

⁸² J. Grygiel (*op. cit.* s. 200) ocenia krytycznie działalność partyzancką Stanisława Krupińskiego na terenie gm. Nielisz. Były z nim problemy organizacyjne.

⁸³ W zał. odpis zaświadczenia o powrocie do nazwiska Polak Józef (dok. oryginalny). Por. przypis 24

92. Roguska-Bartoszewska Janina ps. "Nina", *Wspomnienia sanitariuszki z okrążenia pod Osuchami*⁸⁴, kserokopia mpsu, ss. 10, mps, ss. 4 (sygn. 23, 86)
93. Rylewski Jan, *Lista rozstrzelanych lub pomordowanych AK-owców z drugiego rejonu przez Niemców, NKWD, sowietów lub ubowców*, b.d., rps, ss. 1 (sygn. 131)
94. Rylewski Jan, *Wspomnienia*, b.d., rps, ss. 7 (sygn. 131)
95. Sałęga Waleria, *Tragedia w Rogalinie 11.VI.1945 r., relacja żony Mieczysława Grzeszczuka "Skały"*⁸⁵ zabitego przez NKWD i UB, załączeniu wyjaśnienie Romana Demczuka "Hanki" komendanta placówki Horodło, kserokopia rpsu, ss. 4, rps - wyjaśnienia ss. 1 (sygn. 11)
96. Semczuk Ksawery ps. "Pokrzywa"⁸⁶, *Bitwa pod Zaborecznem*, b.d., kserokopia mpsu, s. 3. Sygn. 23
97. Sękowski Stefan⁸⁷, *Dlaczego dokonano akcji na wieś Cieszyn? (Relacja z akcji na wieś Cieszyn)*, b.d., wydruk komputerowy (Warszawa), ss. 4, zał. kserokopie niemieckich dokumentów publikowanych w: *Zamojszczyzna - Sonderlaboratorium SS, Zbiór dokumentów polskich i niemieckich z okresu okupacji hitlerowskiej*, pod red. Czesława Madajczyka, Warszawa 1979 (sygn. 78)
98. Sobieszczański Bolesław⁸⁸ ps. "Pingwin" ppor. *Pierwszy w obwodzie zamojskim oddział leśny Armii Krajowej dowodzony przez Piotra Złomańca ps. "Podlaski". Bitwa pod Lasowcami*, b.d., kserokopia mpsu, ss. 7 (sygn. 23)
99. Szumiata Jan "Wojtek" podchor., *Działalność konspiracyjna*, b.d., mps, ss. 2 (sygn. 133)
100. Świst Jan ps. "Wiarus"⁸⁹, *Historia działalności partyzanckiej w okresie II-giej wojny światowej we wsi Pardysówka - Duża i Pardysówka - Mała gm. Józefów k/Biłgoraja, wojew. Zamojskie*, b.d., rps, ss. 7 (sygn. 133)
101. Świst Jan ps. "Wiarus"⁹⁰, *O pacyfikacji wsi Pardysówka - Duża gm. Józefów pow. Biłgorajskiego*, b.d., rps, ss. 6 (sygn. 133)

---

⁸⁴ Relacja publikowana przez Z. Klukowskiego pod pseudonimem "Nina" jako "Wspomnienia sanitariuszki z akcji pod Osuchami" *op. cit.*, s. 156-165, J. Józwiakowskiego jako "Przeżycia sanitariuszki z okrążenia pod Osuchami w czerwcu 1944" *op. cit.*, s. 771-777. Janina Roguska-Bartoszewska była również autorką relacji z "Uwolnienia żołnierzy Armii Krajowej z więzienia w Biłgoraju przez "Wira" w dniu 26 stycznia 1945 r., publikowanej przez J. Józwiakowskiego, *op. cit.*, s. 935-936.

⁸⁵ Plut. Mieczysław Grzeszczuk "Skała" znany również jako Józef Grzeszczuk był żołnierzem oddziału szturmowego ZO (Związek Odwetu) Obwodu ZWZ Hrubieszów, dowodził sekcją szturmową rejonu IV, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 98, 239.

⁸⁶ Autor relacji zamieszczonej pod tym samym tytułem, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 294.

⁸⁷ Plut. pchor. Stefan Sękowski ps. "13", "Stefaniak", DK-5 (piąty dywersyjny konny) Obwód 67 Hrubieszów (do maja 1943), nast. III kompania 3 bat. "Golski" za: S. Sękowski, *op. cit.* s. 1.

⁸⁸ Czołowa postać partyzantki zamojskiej. Pochodził z Sitna k. Zamościa. W marcu 1941 r. wstąpił do ZWZ w placówce Nowa Osada. Tam został zaprzysiężony i otrzymał ps. "Pingwin". Został dowódcą plutonu dywersyjno-bojowego. Z chwilą powołania oddziałów bojowych AK zostaje przeniesiony na teren Skierbieszowa do kompanii por. Józefa Śmiecha ps. "Ciąg". Zostaje dowódcą plutonu szturmowego. Jako dowódca plutonu, a następnie kompanii stoczył około 30 udokumentowanych walk i potyczek z Niemcami. Walkę zakończył 25 lipca 1944 r. jako z-ca dowódcy 3 batalionu 9 p. p. leg. AK udziałem w akcji "Burza" w stopniu ppor. Prezes Zarządu Światowego Związku Żołnierzy AK Okręg Zamość, ppłk. Autor wspomnień, *op. cit.* s. 22-25.

⁸⁹ Patrz: przypis 90

102. Świst Jan ps. "Wiarus"⁹¹, *Przebieg przeprowadzonych akcji dywersyjno-sabotażowych jak i walk zbrojnych w latach okupacji Niemiec hitlerowskich przez oddz. AK rej. Józefów k/Bitgoraja*, b.d., rps, s. 10 (sygn. 133)
103. Świst Jan ps. "Wiarus"⁹², *Wspomnienia z wydarzeń lat okupacji hitlerowskiej*, b.d., rękopis, ss. 6 (sygn. 133)
104. Tchórzewski Eugeniusz ps. "Kieliszek", *Akcja na pomoc pacyfikowanej wiosce Małochwiej, pow. Krasnystaw*, odpis z oryginału w zbiorach Jana Gieyszтора "Szachowskiego", mps, s. 2 (sygn. 22)
105. Tchórzewski Eugeniusz ps. "Kieliszek", *Akcja na samochody transportowe, wojskowe*, 20 IV 1986 r., odpis z oryginału w zbiorach Jana Gieyszтора "Szachowskiego", mps, s. 1 (sygn. 22)
106. Tchórzewski Eugeniusz ps. "Kieliszek"⁹³, *Produkcja min w oddziale partyzanckim*, 20 IV 1986 r. Odpis z oryginału w zbiorach Jana Gieyszтора "Szachowskiego", mps, ss. 1 (sygn. 22)
107. Turowski Jan⁹⁴, *Historia OP 9*⁹⁵. kserokopia, ss. 38 (sygn. 22)
108. Turzyniecki Jan ps. "Mogiłka", *Pamiętnik Jana Turzynieckiego ps. "Mogiłka"*, odpis z ksero dokonany w czerwcu 1992 r. przez Jerzego Hłasko ps. "Wej", por. poz. 109, mps, ss. 5 (sygn. 12)
109. Turzyniecki Jan ps. "Mogiłka", *Pamiętnik Jasia Turzynieckiego "Mogiłki"*⁹⁶ (prze-pisano z odręcznego brulionu z zachowaniem autentycznej pisowni), kserokopia mpsu, ss. 38 (sygn. 12)

---

⁹⁰ Były d-ca plut. wsi Pardysówka. Informacja na podstawie relacji, s. 6 (K.R.).

⁹¹ Patrz: przypis 90

⁹² Patrz: przypis 90

⁹³ Eugeniusz Tchórzewski "Kieliszek" był żołnierzem I kompanii IV/OP 9, której dowódcą był ppor. cz. w. Bolesław Sobieszcański "Pingwin". Stan kompanii, która wchodziła w skład batalionu ppor. Józefa Śmiecha "Ciąga", w czerwcu 1944 r. wynosił 150 ludzi. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 815, B. Sobieszcański "Pingwin", *Wspomnienia z walk 3-go Batalionu 9 p. p. Legionów Armii Krajowej Ziemi Zamojskiej w latach 1939-1945*, Zamość 1998, s. 95.

⁹⁴ Por. Jan Turowski "Norbert", "Jemiola" był dowódcą Oddziałów Dywersji Bojowej obwodu AK Zamość, a po powstaniu OP 9 z dniem 25 maja 1944 r. został I adiutantem dowódcy mjr Stanisława Prusa "Adama", *Walki oddziałów ZWZ - AK i BCh Inspektoratu Zamojskiego w latach wojny 1939-1944, t. II opracowania i relacje*, s. 7-29, J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 12 (zdj.), 163, 167, 779.

⁹⁵ I. Caban i Z. Mańkowski, *op. cit.*, s. 311, por. J. Turowski "Norbert", *Z historii O.P.9 (Oddziały partyzanckie 9 pułku piechoty AK)*, w: A. Gliška, *op. cit.*, s. 157-173, *idem: Sprawa "Wismana"* w: A. Gliška, *op. cit.*, s. 173-180. Z opracowania "Norberta" korzystał również Witold Hryniewiecki "Tułacz" pisząc historię plutonu bojowego AK "Wiklina" z Kotlic p.t. *My z Zamojszczyzny*, Warszawa 1970, oraz m.in. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 364, 372.

⁹⁶ Jan Turzyniecki "Mogiłka" był żołnierzem "Drużyny Wschodniej", która wchodziła w skład I kompanii ODB obwodu AK Tomaszów, liczyła 60 żołnierzy, przeważnie gimnazjalistów z rodowodem harcerskim. Po wojnie "Mogiłka" zasilił szeregi partyzantki antykomunistycznej (DSZ - WiN). Walczył w oddziale "Burty" (ppor. cz. w. Jan Leonowicz). W lutym 1951 r. po jego śmierci w zasadzce UB przejął dowodzenie. Aresztowany w czerwcu 1953 r. Pisany prostym językiem pamiętnik to swoiste *curiosum* z życia codziennego w konspiracji m.in. na terenie pow. tomaszowskiego w latach 1944-1953. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 171-172, R. Wnuk, *Konspiracja akowska i poakowska na Zamojszczyźnie od lipca 1944 do 1956*, Lublin 1992, s. 161-162, 164, 165, por. *Atlas polskiego podziemia niepodległościowego*, Warszawa - Lublin 2007, s. 128, 150, 156, 158, 184, 190, 196.

110. Turzyniecki Jan ps. "Mogiłka", 2-ga część "Pamiętnika" Jasia Turzynieckiego - "Mogiłki". W *Tomaszowskim Powiecie*, przepisany osobiście z kserokopii w Gdańsku od września do grudnia 1989 r. przez Jerzego Hłasko⁹⁷, mps, ss. 11 (sygn. 12)
111. Wężowski Michał ps. "Orlik", *Mój jeden dzień 27.3.1944 r. w Smoligowie*⁹⁸. *Wspomnienia napisane w 50-tą rocznicę pacyfikacji Smoligowa*, Warszawa 1994, broszura, ss. 12 (sygn. 85)
112. Wiśniarska-Kowalska Krystyna, *Relacja uczestniczki walk o Niepodległość Polski* [w WSK], sierpień 1993 r. (Warszawa), mps, ss. 3 (sygn. 131)
113. Wiśniarski Zygmunt ps. "Anglik"⁹⁹, *Kartki wydarte zapomnieniu*, III - IV 1986, mps, ss. 12 (sygn. 85)
114. Wójcik Tadeusz ps. "Smoluch", *Wspomnienia z lat okupacji*, 29 VI 1993 r. (Olkusz), rps, ss. 3, *Jak rozpoznałem konfidenta Gestapo Artura Ostaszewskiego*¹⁰⁰, 8 VI 1987 r. (Zwierzyniec), kserokopia mpsu, ss. 3 (sygn. 132)
115. Wróblewski Eugeniusz Wojciech ps. "Jodła"¹⁰¹, *Relacje napisane w Zwierzyńcu okresie od 20 marca 1988 r. do 01.03.1994 r.*, mps ss. 13 (sygn. 132)
116. *Wykaz osób skompromitowanych w czasie wojny i okupacji ze wsi Pukarzędów*, mps, ss. 4, zał. do listy skompromitowanych, rps, ss.1 (sygn. 131)
117. Zawiślak Michał ps. "Reja"¹⁰², *Akcja Piaski*, b.d., mps, ss. 2 (sygn. 133)

---

⁹⁷ Żołnierz "Drużyny Wschodniej" ps. "Wej". J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 171-172.

⁹⁸ Relacja publikowana przez: J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 618-619.

⁹⁹ Zygmunt Wiśniarski ps. "Anglik" był żołnierzem "Drużyny Wschodniej", która wchodziła w skład I kompanii ODB obwodu AK Tomaszów, liczyła 60 żołnierzy, przeważnie gimnazjalistów z rodowodem harcerskim. Dowódcą był Janusz Michocki "Gil", "Kadet", J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 171-172, 542. J. Markiewicz, *op. cit.*, s. 44 - 46, 53 - 54.

¹⁰⁰ Artur Ostaszewski - mieszkaniec Zwierzyńca, kierowca kreishauptmanna (starosty) w Biłgoraju, były uczeń gimnazjum w Szczebrzeszynie, szpicel - zadenuncjował kilku członków AK. Od 1 lutego 1944 r. miał zostać gestapowcem. Zlikwidowany w mieszkaniu kochanki, 31 stycznia 1944 r. w Biłgoraju przez drużynę ODB Biłgoraj, d-ca Aleksander Kościński "Czerwień". W rewanżu Niemcy na rynku w Zwierzyńcu rozstrzelali dwudziestu aresztowanych pochodzących z gminy Zwierzyniec. Zemsta podziemia była równie okrutna. Zlikwidowano siostrę, matkę i babkę Ostaszewskiego. J. Józwiakowski, *op. cit.*, s. 378, 700, Zygmunt Klukowski, *Zamojszczyzna t. II 1944-1959*, Warszawa 2007, s. 10, 15.

¹⁰¹ Tytuł nadany na podstawie kwerendy relacji.

¹⁰² Michał Zawiślak "Reja" był st. bosmanem marynarki wojennej z września 1939 r. Organizacyjnie związany z Radczyńską oraz plutonem ODB (d-ca A. Piotrowski "Dolina") oddziału "Podkowy" (T. Kuncewicz), gdzie był szefem sekcji saperskiej przekształconej w służbę minerską (SM) przy OP 9. Autor "bliźniaczej" relacji, *Most i stacja kolejowa w Ruskich Piaskach* publikowanej przez: J. Józwiakowskiego, *op. cit.*, s. 31, 185, 207, 209-210.